

Monumentnummer*: 516363

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijksmonument
Inschrijving register* 05 maart 2001
Kadaster deel/nr 82760/167

Woonplaats* Weidum
Gemeente* Leeuwarden
Provincie* Fryslân

Kadastrale gemeente* Jorwerd
Sectie* G
Kadastraal object*
Appartement aanduiding
Grondperceel 843

Omschrijving**

Inleiding

De grote AMERIKAANSE WINDMOTOR is een markant herkenningspunt in het weidegebied ten oosten van Weidum. De naar Amerikaans model ontstane windmolen van het type "Herkules Metallicus Windturbine" is in Duitsland gefabriceerd door de "Vereinigde Windturbine Werke AG" te Dresden. De molen werd geïmporteerd door de Rotterdamse handelsmaatschappij R.S. Stokvis & Zonen Ltd en in 1920 gebouwd voor de bemaling van de "Weidumerpolder". De molen werd gebouwd tezamen met de bestaande windmotor nabij Dearsum (Kleiterperpolder), de bestaande windmotor nabij Mantgum (Mantgumerpolder), de in de jaren negentig gesloopte windmotor nabij Schillard (Schillaarderpolder) en de windmotor nabij het buurtschap Makkum (Makkumerpolder). Van deze laatste rest nog de onderbouw. De molen heeft een belangrijke ensemblewaarde tezamen met de bestaande molens van Dearsum en Mantgum in het gebied van de voormalige Middelzee.

De vijf windmotoren werden gebouwd ter vervanging van 58 traditionele windwatermolens en bemaalden tezamen het gebied van het voormalige Waterschap "De Oosterwierumer Oudvaart".

Omschrijving

De 12 meter hoge toren staat in een uit beton opgetrokken fundering. Op de fundering is een betonnen onderbouw aangebracht voorzien van een betonnen dak. De onderbouw is voorzien van twee draaibare gietijzeren ramen en zes later aangebrachte vaste stalen ramen. Aan een zijde een houten deurkozijn waarvan de bovendorpel is voorzien van onder 45 graden afgeschuinde hoeken. Het boven de dorpel aangebrachte lood is voorzien van een geschulpte rand. In het kozijn is een houten toegangsdeur voorzien van

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

een geprofileerde sierlijst aangebracht. Naast de deur vlak boven het maaiveld een koperen plaatje met hierop de volgende tekst:
Boltje en Buwalda Betonbouw Heerenveen

De voorwaterloop is voorzien van een stalen krooshek en een dubbele schotbalkspinning. De stalen vijzel is gelegen in een betonnen vijzelbak met houten deksels. Voor de molen een betonnen verdeelbak met stalen inlaatschuiven voor de diverse polderpeilen en het inlaten van boezemwater. In de verdeelbak komt tevens een betonnen duiker uit welke onder het Weidumerdiep doorloopt, zodat ook de polder aan de andere zijde van de boezem bemalen kan worden. Deze duiker is aan de inlaatzijde nog voorzien van een stalen kroosrek. De molen is hiermee in staat diverse bemalingsgebieden met een ander polderpeil te bemalen. De betonnen achterwaterloop is voorzien van een houten wachtdeur. De molen maalt uit op het "Weidumerdiep" (Friese boezem). In het Weidumerdiep voor de achterwaterloop van de molen, ter bescherming van deze waterloop en de onder het Weidumerdiep gelegen duiker, zijn een drietal houten meer/schamppalen, voorzien van een gietijzeren muts, aangebracht. De stalen toren heeft een ladder en een vrij hoog gelegen stelling. De stelling bestaat uit stalen liggers, een houten dek en een stalen hekwerk. Aan de bovenzijde van de toren is een op kogellagers draaiend gietstalen motorlichaam aangebracht. Het dertig gegalvaniseerde stalen bladen tellende windrad heeft een diameter van 12 meter. Het rad bestaat uit tien straalarmen waartussen segmenten met ieder drie bladen verbonden door drie ringen zijn aangebracht. De molen is voorzien van twee vanen: een hoofdvaan en een zijvaan. De eerste dient voor de zelfregeling naar de windrichting, de tweede voor zelfregeling naar windsterkte. De molen is voorzien van een gietstalen gaande werk en stalen spullen. Het motorlichaam, het wienekrad en de vanen werden in 1993 gedemonteerd en opgeslagen in afwachting van de restauratie. In de jaren 50 werd een zogenaamde gecombineerde bemaling aangebracht. D.w.z. de vijzel kan zowel op windkracht (hoofdbemaling) als door een elektromotor (hulpbemaling) worden aangedreven. Dit is de grootste windmotor gemeten naar diameter van het windrad in Nederland.

Waardering

De zogenaamde Amerikaanse windmotor uit het begin van de 20e eeuw is van algemeen cultuurhistorisch en industrieel-archeologisch belang:

- voor de geschiedenis van de industriële archeologie van Nederland, in het bijzonder van die der windmotoren;
- voor de ontwikkeling van de vroeg-20e-eeuwse Nederlandse bemalingstechniek met gebruikmaking van Amerikaans model windmolens;
- als molentype kenmerkend voor de fase tussen windmolenbemaling en motorbemaling;
- vanwege zijn rol in het ontstaan van de bemalingsgeschiedenis van het bemalingsgebied "Weidumerpolder" van het voormalige Waterschap "De Oosterwierumer Polder" en later het Waterschap "Marne-Middelsee";
- omdat hij, met de molens van Mantgum en Dearsum, een belangrijk ensemble vormt in het gebied van de voormalige Middelsee;
- omdat hij behoort tot de groep van inmiddels zeldzaam geworden grote "Herkules" windmotoren;
- vanwege zijn landschappelijke betekenis als markant herkenningspunt in het weidegebied ten oosten van Weidum.

Hoofdcategorie

Subcategorie

Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Boerderijen, molens en bedrijven

Industrie- en poldermolen

Molen